

A Magyar Nemzeti Párt megalakítása Háromszéken

(Kivonat)

Az első világháborút követően Nagyromániához került magyar lakosság különbözőképpen értékelte a kisebbségi helyzetet. Az 1918–1920 közötti periódust a passzivitás időszakaként ismerjük. Csak ezután bontakozik ki egy bátoratlan mozgalom az elit körében, hogy az új helyzetből való kiút keresés érdekében a politikai aktivitás felvételét ösztönözze. E kezdeményezések közé tartozik a Magyar Nemzeti Párt. Az új párt meglepő gyorsasággal építi ki a helyi képviselőit. Így alakul meg 1922. február 15-én a Háromszék-vármegyei tagozat is. A tagozat mellett, hogy adalékokkal szolgál a helyi elit korabeli politikai mozgását illetően, elsősorban a rövid életű párt programjait ismerteti és járja körül néhány megjegyzés erejéig – a használt politikai diszkurzus- és mentalitáselemek nagyrésze tanulságos módon máig és változatlanul eredménytelenül, illetve makacsul reflektálatlanul van jelen a közösség politikai életében.

*

Az Oszták–Magyar Monarchia szétesése és ezen belül Magyarország szétdarabolása folytán sok magyar jutott kisebbségi helyzetbe. A Romániához csatolt erdélyi magyarságnak új, eddig ismeretlen helyzettel kellett szembenéznie. A trianoni békekötés után a szervezkedő erdélyiek az új állam politikai rendszerébe való méltányos beilleszkedést hirdetik meg. Pártalakításra ekkor még nem gondolnak, hisz valamelyest még él a remény bennük, hogy ez az állapot nem vég-

leges. A néhány hét alatt lezajló „Unio” igencsak sokkolóan hatott. 1918 márciusában a háromszékiek még magabiztosan fejtették ki véleményüket Romániával kapcsolatban. „A mi politikánk Romániával szemben csak egy lehet. Nem anaxiokra gondolunk, csupán a jog és igazságnak megfelelő állapot helyreállítására... ezentúl éber szemekkel fogunk Románia fele tekinteni, nehogy megismétlődjék az oláh betörés”.¹ Pár hónap alatt azonban a helyzet gyökeresen megváltozott, a román csapatok újra bevonultak Erdélybe. Az új magyar kormány leszerelte a frontról visszatérő hadsereget és ezzel katonailag védekezés nélkül feladta a történelmi magyar államkeretet.² A radikális októbristák remélte, JÁSZI Oszkár által november 13-án előterjesztett tervek nem jelentettek megoldást. A belgrádi fegyverszüneti döntés megerősítésének hírére Iuliu MANIU bejelentette a „teljes elszakadást”. A hadsereget a háta mögött tudó erdélyi román politikai elit december 1.-re összehívta a Gyulafehérvári Nagygyűlést, a magyar kormány viszont az ekkorra már készenlében lévő Székely Hadosztályt nem küldte ellenállásba, tartva a nemzetközi bonyodalmaktól. Reakcióként ehelyett Nemzeti Tanácsok sora alakult, köztük a Székely Nemzeti Tanács fontos szerepet töltött be. Kolozsváron dec. 22-én megrendezték a magyar nagygyűlést. APÁTHY Istvánt keletmagyarországi kormányfőbiztossá nevezték ki, ám mindez már nem változtatott az eseményeken.

Bár az „Uniót” Romániával csak 1920-ban ismerték el nemzetközileg, az erdélyi román átrendezés már 1918 decemberével megkezdődött.³ A Kormányzó Tanács (a Marele Sfat Național nyomán létrejövő Consiliu Dirigent) mint ideiglenes kormány feloszlatta a törvényhatóságokat és a helyi önkormányzatokat; a városok és megyék élére prefektusokat állítottak, a hivatalban maradókat a király iránti hűségeskü letételére, valamint a román nyelv egy év alatti elsajátítására kötelezték. Ilyen körülmények között kellett a magyarságnak az új viszonyokhoz igazodnia. Az 1918–20 közti időszak politikai passzivitásának oka mindenekelőtt az impéri-

umváltás okozta zűrzavar. Az erdélyi magyaroknak a Monarchia idején nem volt külön politikai szervezete⁴; de élt bennük annak reménye is, hogy a békeszerződések majd az ő javukra döntenek. Most sürgősen létre kellett hozni a saját érdekképviseleti szervezetet, amelynek keretén belül kifejezheték politikai opciójukat, elvárásait az új államban. Először a kolozsváriak adnak életjelt magukról, 1921. január 9-én, ekkor kimondják „hogy a magyarságnak, mint kisebbségnek nemzetközi szerződéssel biztosított jogai kivívására, veszélyben forgó egyéb szellemi és anyagi javainak megmentése céljából szervezkednie és tömörülnie kell.”⁵ A kolozsvári városházán tartott előértekezleten megalakul a Magyar Szövetség központi, városi és megyei előkészítő bizottsága. 1921 júniusában Bánffy-hunyadon néppárt alakul KÓS Károlyék vezetésével⁶, de ez csak Kalotaszeg szintjén szerveződött. Kolozsváron viszont még ugyanebben a hónapban létrejön JÓSIKA Sámuel báró elnökletével a „Magyar Szövetség”. Ennek az érdekképviseleti szervezetnek a létrehozása volt tulajdonképpen az első komoly politikai jellegű megmozdulás – amíg a trianoni békeszerződéseket meg nem kötötték, nem is lehetett volna erkölcsi alapja ilyenfajta mozgalomnak. A Szövetség „a nemzetközi kisebbségi szerződésekben foglaltak alapján jogot formál arra, hogy nemzeti összetartozás alapján politikai szervezetet alakítson és a romániai magyarságot az állam és a Nemzetek Szövetsége előtt képviselje”.⁷ A szervezet működését a hatóságok lehetetlenné teszik, 1921. október 30-án gyakorlatilag betiltják. A „Magyar Szövetség” programjának folytatójaként jelenik meg nem sokkal később a Magyar Nemzeti Párt (február 12.) a jan. 15-én országos gyűlést tartó Magyar Néppárti ellensúlyozásaként. Úgy tűnt, hogy a közelgő választások előtt a magyarság egymás ellen fog harcolni. A Nemzeti Párt tagosztálya Háromszék vármegyében február 15-én jön létre. Akkoriban Sepsiszentgyörgy, mint megyeközpont jelentős súllyal bírt a vármegye egész területén; kulturális intézményeinek vezetői korán felismerték az új helyzet adta lehetőségeket, és sikerült megnyerniük a román állam

jóindulatát. Az 1920 nyarán a városba látogató Ferdinánd király elismeréssel adózik az ekkor már nagy hírnévre szert tett Székely Nemzeti Múzeum gyűjteménye iránt, és kijelenti a Székely MIKÓ előtt ácsorgó katonát meglátva, hogy a „magyaroknak vissza kell adni a magyar iskolákat. Nem szabad bántani a magyarok érzékenységét.”⁸

A háromszékiek politikai jellegű szervezkedése tulajdonképpen már 1921-ben megkezdődött, amikor a Magyar Szövetségnek szintén létrehozták a Háromszék-vármegyei tagozatát és hozzákeztek a járási, városi és a megyei választmányok kiépítéséhez. A működési engedélyt azonban csak későn kapták meg, ezért a szervezet nem tudta betölteni hivatását. Egy év múltán, 1922 februárjában a háromszékiek, látván a Szövetség kudarcát, az újabb kolozsvári kezdeményezést nagyon gyorsan felkarolva, gyűlést hirdetnek meg, melynek céljaként a Magyar Nemzeti Párt Háromszék-vármegyei tagozatának a megalakítását jelölik meg. A gyűlést a város dísztermében tartják, a város és a megye jelentősebb személyiségeinek jelenlétében. Az alább következő idézetek a gyűlésről készült jegyzőkönyvből származnak.⁹

Az Előkészítő Bizottságban 10 személy foglal helyet: Dr. TÖRÖK Andor volt alispán, Br. SZENTKERESZTY Béla nyugalmazott főispán és a Magyar Szövetség Háromszék-vármegyei tagozatának elnöke, Dr. FERENCZY Géza unitárius főgondnok, Dr. HINDLÉDER FELS Jenő vármegyei főügyész, CSUTAK Vilmos református kollégiumi igazgató, BOGDÁN Artur tak. pénztári vezérigazgató, JÓZSEF Lajos unitárius esperes, BÉLDI Pál volt vármegyei főjegyző, BALINT Dénes volt polgármester, VAJNA Miklós nyugalmazott határrendi tanácsos, KOVÁTS Kálmán volt járásbíró. A kolozsvári Vezérő Bizottság képviselőjeként SÁNDOR József EMKE alelnök jelenik meg, a Csíkvármegye-i Magyar Szövetség részéről annak elnöke, Dr. PÁLL Gábor és Dr. NAGY Jenő ügyvéd.

A gyűlést SZENTKERESZTHY Béla nyitja meg. Miután emlékezteti az egybegyűl-

teket a tavaly februári eseményekre, feltünteti a pártalakítási szándék legfontosabb okát: a román Parlament feloszlátás előtt áll, választásokat rendelkeznek el, és éppen ezért a háromszékiek is szeretnének mandátumokat szerezni az új képviselői házban, illetve a szenátusban. A pártalakítás tehát elkerülhetetlen, hogyha a magyar kisebbség méltó képviselőket akar szerezni magának. A következő felszólaló KOVÁTS Kálmán beszédében kihangsúlyozza, hogy az új pártnak a Szövetség által ki nem vívott jogokért kell harcolnia és ez teszi indokolttá, hogy programja hasonló legyen, mint a Szövetség programja. Az új szervezet nevéként a Magyar Nemzeti Párt megjelölést javasolja. KOVÁTS a párt programját huszongy pontban vázolja fel.

Az első programpont „a magyar nemzeti kisebbség autonómiájának kivívása és ennek keretében a magyarság kulturális, gazdasági és szociális érdekeinek autonóm közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezet útján való” biztosítását kéri. Az autonómia követelése egy önálló, magának törvényt szabó és a központi hatalomtól bizonyos mértékben független helyi rendszer kiépítését feltételezi. A '20-as években a kisebbségi helyzetbe kényszerített erdélyiek csak ennek elérése révén remélhették, hogy az állam a románokkal egyenrangú nemzetként fogja kezelni őket.

A második pontjában a program „teljesen egyenlő és viszonyos vallásszabadságot; a magyar történelmi egyházak (és) az újonnan alakult evangélikus valamint az ezután alakulandó bevett vagy elismert felekezeti egyházak” autonómiáját követeli.

A harmadik pont a közoktatásra vonatkozik; kéri a magyar nyelvű oktatás biztosítását, annak kiterjesztését az oktatás minden ágára, valamint az iskolai épületek visszaadását az egyházaknak, egyesületeknek és társulatoknak. Indítványozza továbbá, hogy a „külföldi szak- illetve főiskolák”-on engedélyezett legyen a tanulás és „az ott szerzett oklevelek érvényesíthetők legyenek az országban.”

A negyedik pontban újból autonómia-kérdést vet fel: a „helyi és törvényhatósági autonómia helyreállítását” kéri.

A következő pont az „állampolgári jogok egyenlő mértékének és gyakorlásuk egyenlő lehetőségének biztosítását” irányozza elő, „szabad visszatelepülést” kér azok részére, akik a román állampolgárságot választják és „ezzel kapcsolatosan kártalanítása azoknak, akik a hatósági intézkedések miatt nem gyakorolhatják itt (Romániában) az optálás jogát.”

A hatodik pont a párt választójogi elvairait tartalmazza. Kihangsúlyozza a választójogok kiterjesztését a nőkre, illetve a választói névjegyzékek kiigazítását, a választókerületek helyes beosztásának és a választások tisztaságának biztosítását kéri, ideértve „egy független választási bírósági szervezet” létrehozását.

A hetedik pont „a nyelv használatára nézve a kisebbségi egyezmény 8 paragrafusa végrehajtásának” biztosítását kéri.

A nyolcadik pont előírja a „politikai perek megszüntetését”, ami „a politikai titkos rendőrség és a nyomozó hatóság brutalitásainak megszüntetésével” függ össze. Különbséget kíván tenni a „katonai bűncselekmények” és „minden más” bűncselekmény között, annak érdekében, hogy egyszerű polgárok ne kerülhessenek katonai bíróság elé.

A „birtokreform” kérdése a kilencedik pontban jelenik meg, a fontossági sorrend jelzi, hogy a programalkotók csak másodlagos szempontnak tekintik ennek a problémának a megoldását. Kijelentik, hogy „az iskolai és egyházbirtok nem osztandó fel, úgyszintén az általában hatósági felügyelet alá helyezendő erdőbirtok... és a közlegelő sem”, a „kisajátított szenvedő” viszont „a kisajátított földekért” kártalanítást kell kapjon.

Tizedik pontként a „kereskedelmi, ipar és általában a természetes szabadságának” kérdése jelenik meg.

Tizenegyedik pontban egy „igazságos adórendszer” kérnek, és a „közszékségleti cikkek fogyasztási adójának” eltörlését.

A tizenkettedik pont, a háború utáni sajátos állapotokra utalva kéri a „hadiállapot és a cenzúra” megszüntetését.

A tizenharmadik pont a „közigazgatás és igazságszolgáltatás rendes és pártatlan menet-

nek” biztosítását, valamint a „hivatalból eltávolított magyar tisztségviselők” visszatételét kéri.

A következő programont a Monarchia idejében „egyesületi, testületi, egyházi és társadalmi szervezetek tulajdonát képező... intézmények” visszabocsátása ügyében fogalmaz meg kérelmet.

Előírást vet fel a „tulajdon, birtok és ott-hon szentségének” biztosítása ügyében. Ez azért volt fontos, mert a háborút követő időszakban a különböző természetű igények folytán sok esetben önkényes rekvirálásokat (lefoglalásokat) hajtottak végre a hatóságok, ezzel nem egyszer megsértve a magántulajdont.

A tizenötödik pontban egy akkor időszzerű kérdés fogalmazódik meg, amely nem tartozik feltétlenül a kisebbségi követelések tárgykörébe; „a munkásszervezetek szabad” fejlődésének biztosítását és a „sztrájk jogának” az elismerését kéri.

A tizenhetedik pont a „katonai szolgálatnak milícia (polgárőrség) alapján való” megszervezésére vonatkozik „3 hónapi szolgálattal a saját anyanyelven és a saját hadkiegészítési területen való szolgálat biztosításával”.

Továbbá a program a tisztségviselők számára kér egy „tisztesseges” fizetést, amely jobb megélhetési lehetőségeket tenne lehetővé.

A tizenkilencedik pont tárgya „a szabad utazás és tartózkodás” megengedésének a kérése, ugyanis a háborús időkben megtiltják az igazolatlan utazásokat az országban. „A külföldre utazás és az onnan való visszatérés szabadságának” biztosítása szintén fontos szempont.

Az utolsó előtti pont előírja, hogy „az állami ünnepeken és törvényes munkaszüneteken kívül más ünnep el nem rendelhető” és, hogy „minden felekezet szabadon ünnepelheti egyházi ünnepét”.

A huszonegyedik pont, azon magyar intézmények számára, amelyek eddig államszegélyből éltek, kéri „a pénz értékváltozásának megfelelő” összeg kiutalását „addig is amíg a végleges állami támogatás összege és módja megállapíttatik”.

A program ismertetése után az egybe-gyűltek egyhangúlag SZENTKERESZTHY Bé-lának az új párt elnökévé való kinevezése mellett szavaznak. Aelnökként FERENCZY Gézát, TÖRÖK Andort, BOGDÁN Arturt, CSUTAK Vilmost, HINDLÉDER Jenőt és HAVADTÓI Sándort választják meg. Az elnökség egy központi intézőszervet is létre kíván hozni, így alakul meg a „Magyar Intézőbizottság”, a megye általános politikai ügyeinek intézésére. Indítvány születik a „Sepsiszentgyörgyi és Sepsi járási Magyar Nemzeti Párt” megalakítása ügyében. Aelnökként OVÁRY Kálmánt, KÓNYA Kálmánt, JAKOCS Istvánt, ifj. BÖJTE Ferenczet és MISKE Lászlót; titkáráként pedig szintén KO-VÁTS Kálmán megválasztását kéri. Az indítványt elfogadják, és mint határozatot kihirdetik.

A párt sepsijárási szenátorjelöltjének DOR Józsefet, képviselőjelöltnek pedig FERENCZY Gézát állítják. A miklósvári járásban KECSKEMÉTHY Istvánt, a kézdiorbai egyesített járásban SZILVESZTER Ferenczet jelölik képviselőnek.

A résztvevők kívánságára a gyűlés hátralevő részében SÁNDOR József szenátor-jelölt tartja meg programbeszédét. Röviden föl-vázolja az utóbbi évek történetét. A háború ideje alatt a közéleti szerepet nem vállaló politikus „az egyházas érzés és a nemzeti gondolat” által vezérelve a „Vöröskereszt Egylet” pénztárosi funkcióját töltötte be. 1918 után mint a kolozsvári Székely Nemzeti Tanács alelnöke közvetített a Székelyföld, a Főköormánybizottság és Buda-pest között. Az 1920. július 24.-i 3125. számú kormányrendelet, amely a kisebbségi egyez-ményt figyelmen kívül hagyva Románia lakos-ságát románra és idegen nemzetiségűre osztotta fel, és általában minden kisebbségellenes kor-mányhatározat az aktív ellenállásra és a politikai szerepvállalásra kényszerítette. A román állammal folytatott küzdelmének részleges sikerei bátorították fel a szervezkedés érdekében indít-landó kampány megkezdésére. A Kolozsvári Újság és a Keleti Újság 1920. szeptemberi szá-maiban megjelentetett cikkeiben az összefogásra és a politikai szerepvállalásra szólította fel az

erdélyi magyarságot. Az első látványos eredmény a Kolozsváron megtartott (1921. januári) értekezlet volt, melyen megvitatották az elveket és a követelések jogosságát, egyeztetve ezeket a román alkotmány nyújtotta törvényes keretekkel. Egy egységes Magyar Nemzeti Pártot kíván létrehozni, melynek működéséhez a szükséges programtervezetét több párt programjának a figyelembevételével dolgozta ki. Az 1921. július 8-án megalakult „Országos Magyar Szövetség” statútumába azonban csak nagyon kevés került be az általa javasoltakból. A gyűlés, melyen a magyarság vidéki képviselői is részt vettek, kimondta „a Parlamenti aktivitásnak kellő időben való felvételét”. A párt programjának megalkotásakor egy teljesen demokratikus és a „radikális tényezők” jelenlétének köszönhetően „minden társadalmi osztályt és valláskülönbséget felkaroló” rendszer született. Az újonnan megalakult Magyar Nemzeti Párt is ezt a programot teszi magáévá, melyből SÁNDOR József a kisebbségi autonómia és a 3-dik pontban foglalt „megfelelő autonómikus közületek” kérdésére szeretné fektetni a hangsúlyt. Annál is inkább, mint-hogy a kisebbségi autonómia egy bizonyos fajtájához „kétségtelen jogunk van” – mondja – „a gyulafehérvári határozatok és a Speciális Conventio” értelmében. Különös jelentőséggel bír az egyházi iskolák kérdésének megoldása, hiszen a leghatékonyabb nevelési forma szerinte az egyház keretén belül történik. Az 1919. december 10-én Romániával megkötött kisebbségvédelmi egyezmény 9 cikkelyének mond ellen „GOGA volt kulturminiszter és PRIS államtitkár” amikor az „egyházi és iskolai kérdésekre nézve a székely községnek biztosított helyi autonómia” kapcsán kijelenti „hogy ez a községi eljárásságnak a községi törvény között való érvényesülését jelenti az állami iskola gondnokságában is”. A helyi autonómia kérdésének tisztázása mindenképpen a párt első számú célkitűzései között kell, hogy szerepeljen, annak érdekében, hogy jogos legyen az állammal szemben támasztott „felekezeti és társadalmi” iskolák működése számára biztosítandó állami támogatás követelése. Végezetül SÁNDOR József kijelenti, hogy „mindenben a római jog és a kereszténység

alapelvén” áll, vagyis számára alaptörvény „a személyes szabadságnak és a tulajdon szabadságának tiszteletben tartása”, amelyet minden állampolgárnak biztosítani kell.

A szenátorjelölt SÁNDOR József beszéde után a képviselőjelöltek megköszönik a jelölésüket, és az egybegyűlteket az összefogásra szólítják fel, valamint a programhoz „való rendíthetetlen” kitartásra.

HINDLÉDER FELS Jenő beszédében kihangsúlyozza az erdélyi magyarság különös szerepét Európa történelmében. Először a törökellenes harcokban vállalt szerepükre tér ki, majd kihangsúlyozza a liberális valláspolitikát folytató reformációkorabeli Erdélyt, amikor ez volt az egyetlen hely, ahol létezett a vallás gyakorlatának szabadsága. A jelenlegi helyzetet elemezve „történelmi szükségszerűségnek” tartja az „Uniót” Romániával; ebben a helyzetben Erdély kell legyen az a tényező, amely „magasabb kultúrája, előhaladottsága, gazdasági fejlettsége révén, fel tudná emelni saját szintjére az ókirályságot.” Bízik ugyanakkor abban, hogy ezt a román politikai elit is belátja előbb vagy utóbb „és akkor a magyarság szomorú politikai helyzete is megszűnik”. A gyűlést az elnök zárja be.

A Magyar Nemzeti Párt által elfogadott programot elemezve könnyűszerrel rámutathatunk az adott körülmények közti haladó jellegére. Megalkotói követeléseikben alapvető emberi jogokat fogalmaznak meg és ezeknek a teljesítésére egy demokratikus alapon politizáló államban nem jelenthettek volna akadályt a központi kormányzat számára¹⁰. A Közép-Kelet-Európára jellemző nacionalista politizálás azonban Romániában is figyelmen kívül hagyja a kisebbségek jogait, sőt rovásukra minden eszközt megragad. A program tulajdonképpen merész vállalkozásnak számít radikális politikai irányvételével a 20-as évek eleji országban. Ismert dolgok: A közigazgatási és igazságszolgáltatási autonómia követelése a román nemzeti érzés egy fölöttébb érzékeny pontját érintette. A területi integritást féltő román politikusok hallani sem akartak bármilyen

jellegű autonómiáról. A vallásszabadság és a magyar nyelvű oktatás szabadságának biztosítása a romániai magyarok a legégetőbb problémák közé kerültek a két világháború közti időszakban. Az egyházak az idők során mindig a nemzeti identitás megőrzésének legfontosabb intézményei közé tartoztak, az oktatás ügye pedig szoros összefüggésben állt ezekkel, mivel a neveléstügy jelentős részét az egyház vállalta magára kifejlesztve a különböző felekezeti iskolák hálózatát. A vallásszabadságot és a kisebbségeknek az anyanyelven tanulásához való jogát a Románia által megkötött kisebbségi szerződésben és a Gyulafehérváron hozott határozatokban is kihangsúlyozták. Ennek ellenére az oktatás ügyét úgy oldották meg, hogy különböző rendeletek segítségével visszaszorították a magyar nyelvű tanítézeteket, és gyakorlatilag csak a felekezeti iskolákban él tovább az anyanyelvű oktatás¹¹. Ezeket is súlyos csapás éri viszont az 1921. júliusi földtörvénnyel, amely a magyar egyházakat megfosztotta jövedelmük fő forrásától, a földbirtoktól. A magyar kisebbség sorsát meghatározó másik fontos kérdés az állampolgárság ügye volt. Bár a kisebbségi szerződés határozata szerint az állampolgársághoz való jog a születés és lakhely alapján volt elnyerhető, ezt az elvet sem érvényesítették a román politikusok¹². Az 1924. februári törvény az illetőséget jelöli meg az állampolgárság feltételül. „Községi illetőséggel bír az a személy aki négy éven át folytatólagosan a községben lakott és a községi terhek viseléséhez hozzájárult”.¹³ A választójogi elvárások is helyet kapnak a programban, az erdélyiek létszámukkal arányos képviselőket szerettek volna elérni a parlamentben. Törekvésüket a korrupt választási rendszer akadályozta meg minden egyes alkalommal. Az éppen uralmon lévő párt, annak érdekében, hogy megszerezze a parlamenti helyek többségét, következetesen törvénytelen módszerekhez folyamodott.¹⁴ A románosítását célozta a román nyelv kötelezővé tétele is az állami hivatalokban és a kereskedelemben. Ezért látták fontosnak a program alkotói a nyelvhasználatra vonatkozó kisebbségi egyezmény megfelelő cikkének a

tisztázását. Az ország birtokviszonyait az 1921. évi földbirtoktörvény szabályozta. Ez a diszkriminatív jellegű rendelet súlyosan érintette a magyar kisebbséget. Az ország különböző vidékein (Dobruzsza, Erdély, Bukovina, Bessarabia) különböző rendeleteket hoztak, ami főként arra irányult, hogy a magyarok kárára növelje az állami és az ortodox egyházi tulajdont. A kárpótlások összegét is különböző árfolyamok szerint állapították meg az ország különböző területein. Az állam számos visszaélése közül a lakásrekvirálás volt az egyik legdurvább intézkedés, melynek folytán „a lakóbiztonságok iskolákat lakoltattak ki, templomokat vettek el, intézetek kerültek szabad prédára. Tízezrek és tízezrek elvesztették hajlékaikat”.¹⁵ Szabályozni kívánják hát ezt is „a tulajdon, birtok és otthon szentségének biztosítását” kérve. A magyar intézeteknek az impériumváltás után is szükségük lett volna a korábbi államsegélyezésre ahhoz, hogy fennmaradhassanak, amit a program is megjelöl, kérve a pénz „értékvaltozásának megfelelő összeg kiutalását”. A legtöbb esetben ezt az összeget nem, vagy csak ritkán kapták meg az intézmények, így kénytelenek voltak adományból és kölcsönökből élni. Jó példa erre a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum, amely a háborút követő évtized első felében a Székely Mikó költségvetéséből és adományokból származó pénz révén tud csak működni. A magyar intézmények sorsát az is nehezítette, hogy sok esetben a törvényes adó dupláját fizették az államnak, más erdélyi hasonló szervezetektől eltérően, amelyeknek az állam hatékony pénzbeli segítséget nyújtott. Ez főleg a kereskedelmi társaságok esetében volt így.

A két világháború között a demokrácia látszatát magára öltő román politika a későbbiekben sem működtette a kisebbségvédelmi jogrendszert, amely, bár számos egyezmény előírta, a gyakorlati megvalósulás terén csak nagyon ritkán érvényesült. A magyar kisebbségnek a román állam erős asszimilációs törekvéseit kellett kivédenie, de csak ritkán sikerült bizonyos engedményeket elérnie, így például képviselőket küldhetett a parlamentbe. Megjegyzendő, hogy a Románia által 1919. december 9-én aláírt kisebbség-

ségi szerződésnek csak egy része tartalmazott alkotmányjogi biztosítékot. A „2–8 cikkeken foglaltakat (szabad nyelvhasználat a magán vagy üzleti forgalomban, a vallási életben, a sajtó útján történő vagy bármilyen közzététel terén a nyilvános gyűléseken és a bíróságok előtt)”¹⁶ a román állam alaptörvényeként ismerte el, de a kötelezettségek másik része csak nemzetközileg volt garantált. Ide tartozik az iskolák alapításának kérdése, azok fenntartása és állami támogatása: a székeyi autonómia problémája. Ezeknek a rendelkezéseknek a végrehajtása az államtól, illetve a vezető szervektől függött, hogy belefoglalják-e, vagy sem az alkotmányba, a kormány pedig arra hivatkozott, hogy azok elismerésével a kisebbségek kiváltságosoknak számítanak a többségi lakossággal szemben.

Az 1923-as alkotmányban előírás születik arra nézve, hogy az ország lakói vallási, faji (nemzeti) és nyelvi megkülönböztetés nélkül gyakorolhatják a politikai jogokat. Ennek ellenére „a magyar kisebbség a választások során soha nem érte el a számarányának megfelelő politikai képviseletet”.¹⁷ Az első választások, amelyeken a magyarság is részt vett, 1922-ben zajlottak le. A márciusi szavazáson a közös programmal induló Magyar Néppárt és Magyar Szövetség a vártnál sokkal kevesebb mandátumot tudott szerezni magának. Így lett képviselő BER-NÁDY György, ZIMA Tibor és SÁNDOR József, szenátor pedig PÁL István, FÜLÖP Béla és JÓSIKA Sámuel. A Magyar Nemzeti Párt nem indít saját jelölteket a további választásokon sem. SÁNDOR József valószínűleg a Magyar Szövetség égisze alatt kerül be a képviselőházba. Az 1922 februárjában létrehozott Magyar Nemzeti Párt csupán egy alternatívát jelentett a kisebbségi politizálás életében, eredményeket felmutatni nem tudott. 1922. december 28-án küldöttei, együtt a Magyar Néppárt küldötteivel, létrehozzák az Országos Magyar Pártot, amely 1938 márciusáig gyakorlatilag egyedül fogja képviselni az erdélyi magyarságot.

Jegyzet

1. Székely Nép 1918. március 6.
2. SZÁSZ Zoltán: *Erdély Védelmében*. Budapest–Washington 1996. Bírófium. kiadás.; 37. o.
3. a belgrádi fegyverszüneti szerződés ... előírja, hogy a románok bizonyos határvonalig megszállhatják Magyarországot, viszont biztosítja a magyar hatóságoknak azt a jogát, hogy a békekötésig a megszállott területen a magyar közigazgatás maradjon érvényben. Tehát román megszállás, de magyar rendőrség, magyar esendőrség, magyar bíróság, magyar adminisztráció” ennek ellenére „1919 elején... legtöbb helyen már a katonai megszállást követő második-harmadik héten birtokba vette a románság a közigazgatást”. MIKES Imre: *Erdély útja Nagymagyarországtól Nagyromániáig*, Kalácsa könyvek. Sepsiszentgyörgy 1996. 206–207. old.
4. *Hetven Év. A romániai magyarság története 1919–1989*. Magyar-szakutató Intézet. Budapest 1990; 38. old.
5. Jegyzőkönyv a „Háromszék-vármegyei Magyar Nemzeti Párt” megalakítása tárgyában Sepsiszentgyörgy városában 1922. február hó 15-én megtartott nagygyűléséről”; Székely Nemzeti Múzeum Levéltára 166–1922-es iratcsomó. 3. old.
6. MIKÓ Imre: *Huszonkét év. Az Erdélyi magyarság politikai története 1918. december 1-től 1940. augusztus 30-ig*; a Studium Kiadása Budapest 1941; 23. old.
7. *Hetven év...*; 38. old.
8. *Újvilág* 1920. augusztus 6.
9. *Jegyzőkönyv...*
10. „A kisebbségi szerződésekben biztosított jogok nem valamennyien kisebbségi jogok. Így az éleli joga, vallásszabadság még az idegent is megillette, a törvény előtti egyenlőség minden állampolgárt megillető jogok”. Tehát valamely kisebbség jogai legtöbbször ezen alapjogokon alapulnak, az illető nemzetiiség nyelvének érvényrejuttatása révén. Ezeknek a megadásában semmiben sem emeli a magyarságot a többségi lakosok fölé, mint ahogy azt hangoztatták, hogy „kiváltságokat állapítanak meg egyes állampolgárok számára”. BALOGH Artur: *Jogállam és kisebbség*. Kriterion, Bukarest–Kolozsvár 1997; 235–238. old.
11. „az 1919–1920-as években ugyan még 14 állam főgimnáziumban, 21 polgári iskolában, egy tanítóképzőben, 6 felsőkereskedelmi iskolában és 10 ipari szakiskolában magyarul folyhatott tovább az oktatás, de tíz év múlva” a helyzet teljesen megváltozott és „az egyedüli iskolafenntartóvá vált egyházak tanítói ezek százainak felállításával reagáltak a 1919-es fordulatra.: B. KOVÁCS András: *Szabályos kivétel*. A romániai magyar oktatásügy regénye (1918, 1944–48). Kriterion Kiadó. Bukarest–Kolozsvár 1997.
12. A román hatóságok tudatában voltak annak, hogy amíg a békeszerződések nincsenek megkötve, addig a hűségeskü letétele a román államra, a magyar eskühöz való hűtlenséget jelent. A számítás bejön, sokan megtagadják a hűségeskü és ilyen alapon kiutasítják őket az országból. MIKÓ Imre: *l.m.*; 210–211. old.
13. NAGY Lajos: A kisebbségek alkotmányjogi helyzete Nagyromániában 5–9. old. apud *Hetven év...* 21. old.
14. A választások alkalmával a választókerületeket úgy alkották meg, hogy a magyar választók legyennek kisebbségben; román községeket csatoltak a magyar kerületekhez, a kormány pedig számos rendelettel akadályozta a magyar képviselők jelölését. SZÁSZ Zsombor: *Erdély Romániában*. Budapest 1927.
15. MIKÓ Imre: *l.m.*; 206. old.
16. BALOGH Artur: *l.m.*; 239–242. old.
17. *Hetven év...*; 35. old.

Constituirea Partidului Național Maghiar din Trei Scaune

(Rezumat)

După constituirea României Mari populația maghiară din noul cadru statal aprecia în mod diferit situația minoritară. Perioada dintre 1918–1920 este o perioadă de pasivitate. Abia după tratatele de pace se desprinde o mișcare timidă în rândurile elitei, mișcare care avea menirea de a defini direcțiile activității politice minoritare. Printre aceste inițiative se numără și constituirea Partidului Național Maghiar. Noul partid își construiește reprezentanțele județene cu o rapiditate surprinzătoare. La 15 februarie se pun bazele Partidului Național Maghiar și în județul Trei Scaune.

The Formation of the Hungarian National Party in Trei Scaune (Háromszék) County in 1922

(Abstract)

After the constitution of Greater Romania, the Hungarian population within the frontiers of the new country estimated differently its minority situation. The period between 1918 and 1920 could be considered as a period of passivity. Only after this, a timid movement starts within the elite, a movement that had the mission of defining the methods of the political activity of the minority. The establishment of the Hungarian National Party was one among these steps. The new party built its local network with surprising speed. On the 15th of February 1922, the Hungarian National Party was constituted in Trei Scaune (Háromszék) county too.

